

regulyuvannyadoshkilno%D1%97-osviti-u-kra%D1%97nax-chlenax-yes-ta-mozhlyvist-zastosuvannya-cogodosvidu-v-ukra%D1%97ni.html.

17. Пітерс Я. Підвищення якості дошкільної освіти та догляду за дітьми в Україні

URL: www.ussf.kiev.ua/images/project51/Дошкільна%20освіта%20та%20догляд%20за%20дітьми%20в%20Україні-cover.pdf.

18. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку /Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с. http://tvogovt.zp.ua/sites/default/files/konceptiya_osvity_ditey_rannogo_ta_doshki_lnogo_viku_vid_09_07_2020.pdf.

19. Рекомендації комітетських слухань щодо дошкільної освіти. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/u-rekomendaciyah-komitetskyh-sluhan-vrahovanopropozyciyi-amu-shchodo-doshkilnoyi-osvity>.

20. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика. Житомир : ФОП Левковець, 2022. 313 с.

ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Грицак Наталія

Дослідженню проблеми читання художнього твору, формуванню читацького інтересу, розвитку читацької компетентності, вивченню організації читацької діяльності, розробки різноманітних методів, прийомів і форм організації читацької діяльності учнів присвячені ґрунтовні праці багатьох сучасних психологів – Я. Андреєвої, Л. Беленької, А. Брудного, Н. Чепелевої та інших науковців; науковців-методистів – Н. Волошиної, О. Ісаєвої, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, І. Поліщук, О. Міщенко, С. Сафарян, А. Ситченка, О. Слижук та інших учених.

Студіювання науково-методичних досліджень дало змогу виразити пріоритетні напрями формування і розвитку читацької культури сучасної молоді:

- коментоване читання художнього твору, що сприяє пізнанню прихованого змісту / підтексту цього твору;
- виразне читання художнього твору;
- огляд культурологічного / етнокультурологічного контексту, який допомагає глибокому сприйняттю художнього твору;
- організація проблемно-емпатичних ситуацій, що загалом активізує читацьку компетентність;
- розробка ефективних методів і прийомів читання художнього твору (індивідуального, коментованого, виразного, вибіркового,

перерваного і повторного), метою яких є формування читацького інтересу, читацької культури, читацької стратегії;

- урахування уподобань читача, опрацювання анкет читачів різної вікової категорії, надання рекомендації щодо розробки шкільних програм з української та зарубіжної літератур.

Акцентуємо увагу на тих сучасних дослідженнях, що складатимуть методологічне підґрунтя нашої розвідки.

Передусім доцільно звернутись до ґрунтовних праць О. Ісаєвої. Її студії (монографія, посібники, чисельні статті та тези, доповіді) привертають увагу оригінальною авторською теорією і технологією розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. Методист зосереджує увагу саме на потребі використання продуктивних методичних методів, прийомів і видів навчальної діяльності, що сприятимуть формуванню читацької діяльності молоді [11; 13; 14]. Вагомими є міркування О. Ісаєвої, що читацька діяльність – це «специфічна форма навчальної діяльності когнітивно-комунікативного характеру, зміст якої полягає у свідомо керованому активному, цілеспрямованому сприйманні художнього тексту, творчому опрацюванні його залежно від вікових та пізнавальних можливостей і потреб школярів з метою формування естетичного смаку та особистісних духовно-ціннісних орієнтацій читачів» [11, с. 11]. Нового значення набуває думка методиста, що «сьогодні формування учня-читача має здійснюватися в єдиній системі використання різноманітних методів, прийомів і видів навчальної діяльності, де діалогічні форми організації навчальної діяльності мають стати пріоритетними в системі розвитку читацької культури особистості. Для поглиблення читацької культури школярів необхідно індивідуалізувати процес навчання, урахувати первісні читацькі враження, «читацьке право» учнів на своє ставлення до прочитаного» [11, с. 36]. Як бачимо, підхід О. Ісаєвої окреслює орієнтири подальших науково-методичних студій.

Не втрачає своєї актуальності методична позиція О. Ісаєвої виокремлювати етапи розвитку читацької діяльності – докомунікативний, комунікативний і посткомунікативний, кожен із яких у сукупності віддзеркалює складний процес розвитку читацької діяльності молоді. Варто зазначити, що особливого значення О. Ісаєва надає саме докомунікативному етапові. Погоджуємось із думкою вченої, що пріоритетним завданням цього етапу є «створення необхідного емоційного фону на основі діагностування читацьких інтересів, пробудження аналітичної думки та уяви учнів, підготовка їх

до повноцінного та глибокого сприйняття художнього твору» [11, с. 16]. Натомість основним завданням комунікативного етапу, констатує дослідниця, є створення відповідних умов для повноцінної рецепції художнього твору. Має рацію О. Ісаєва щодо вагомості й посткомунікативного етапу, мета якого «організація інтерпретації прочитаного, робота над корекцією читацьких умінь та навичок школярів під час реінтерпретації літературного тексту» [11, с. 19].

На цьому етапі дослідниця рекомендує застосовувати такі методи вивчення літератури, як евристичний, дослідницький і репродуктивно-творчий. Послугуючись методичними порадами О. Ісаєвої, на посткомунікативному етапі акцент доцільно робити на узагальненні студентських думок, міркувань, поглядів, індивідуальних варіантів інтерпретацій і читацьких горизонтів сподівань.

Особливу увагу слід наголосити на тому, що в сучасній молоді «користування екранними носіями, збільшення обсягів інформації та розвиток соцмереж і новинних ресурсів зумовили фрагментарність сприйняття, переважання картинки, а не слова, неспроможність сконцентруватися на довгому тексті, звичку читати, вихоплюючи ключові слова» [22, с. 87]. Як наслідок, наголошує Г. Листвак, «сучасний читач здебільшого привчений «ковтати» сюжети (байдуже, у якій формі – книга, комікс, фільм / серіал, комп'ютерна гра), а не вдумливо насолоджуватися текстом» [22, с. 87].

Ураховуючи психологічні особливості сучасного молодого покоління, відчуження учнів від художньої книги, результати матеріалів міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні щодо читацької грамотності учнівства, цілком закономірно, що О. Ісаєва наполягає на зміні способу читання у сучасній шкільній (вищій) літературній освіті, зокрема «від читання-сканування до вдумливого читання-занурення у текст» [17, с. 35]. Новий спосіб читання, слушно констатує авторка, передбачає також зміну формули читання. Аргументованою є позиція О. Ісаєвої, що в сучасній учнівській та студентській молоді переважає прагматичне читання, яке методист позначає такою формулою: «читаю = критично сприймаю – розмірковую – піддаю сумнівам – перевіряю – зіставляю – аналізую – даю оцінку = пізнаю» [17, с. 35]. Вважаємо, що ця формула, по-перше, увиразнює особливий характер читацького інтересу молоді, по-друге, дає змогу вчителю / викладачу допомогти учням / здобувачам вищої освіти сформуванню стійкого інтересу до читання, розвивати читацьку культуру, виробити власну читацьку стратегію, реалізувати бажання–прагнення самостійно інтерпретувати художньо-зображувану

історичну, культурну, національну реальність крізь призму художніх образів.

У працях О. Ісаєвої («Формування сучасного читача засобами медіаосвіти» [12]; «Креалізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності» [13]; «Вивчення літератури в цифрову епоху: про реалії сьогодення і перспективи в майбутньому» [15] та ін.) знаходимо обґрунтований комплекс методичних прийомів, видів, форм і засобів навчання, що через індивідуалізацію навчального процесу, врахування первісних читацьких вражень, читацьких уподобань, читацької стратегії і психофізіологічних особливостей сучасних учнів, сприяють формуванню учня-читача-інтерпретатора.

Дослідницькі пошуки О. Ісаєвої спрямовані на розвиток критичного мислення юних українців, адже в умовах інтенсивних політичних і соціальних змін, цифровізації всіх сфер суспільного життя, плюралізму поглядів, думок і підходів саме вміння об'єктивно оцінювати й аналізувати явища і факти, робити відповідні висновки, самостійно приймати рішення та аргументувати власну позицію є визначальними. Акцент на формуванні критичного мислення в учнів зроблено в концепції «Нової української школи». Читаємо: «Цільовим мейнстримом освіти сьогодення є формування нової людини, що володіє «мисленням вищого порядку», яке має бути критичним, креативним і піклувальним» [24]. Програмні положення Нової української школи успішно зреалізовано О. Ісаєвою у низці наукових публікацій, шкільних підручниках «Зарубіжна література» і модельній навчальній програмі. У цьому контексті привертає увагу звернення до читача ХХІ століття, що подано у підручнику «Зарубіжна література» для 11 класу, зокрема «Думаємо, що ви погодитеся з тим, що сьогодні, як ніколи, актуальними є слова про те, що люди, які читають книжки, завжди будуть керувати тими, хто дивиться телевізор. Тому роль вдумливого критичного читання важко переоцінити. І суспільство сьогодні, можливо, як ніколи, потребує вільної особистості з розвинутим критичним мисленням, здатної протидіяти масовій маніпуляції та спробам повернення тоталітарних режимів» [18, с. 3].

Отож студії О. Ісаєвої є фундаментальними дослідженнями у річищі сучасної методики викладання літератури, адже науковиця створила ефективну методичну систему, що спрямована на актуалізацію читацької діяльності учнівської та студентської молоді. Продуктивна реалізація читацької діяльності здійснюється за допомогою методичних прийомів, як індивідуальне, коментоване, виразне, вибіркоче, повільне, перерване та повторне читання, що

комплексно забезпечують активне спілкування студентської аудиторії з художнім твором. Розроблена О. Ісаєвою технологія розвитку читацької діяльності старшокласників є також ефективною на лекційних і практичних заняттях літературознавчого циклу у закладах вищої освіти.

Розмірковуючи про значення кожного з етапів читацької діяльності, сфокусуємо увагу на повторному читанні художнього твору. Дотримуємось позиції, що саме повторне читання сприяє виклику у читача нового спектру думок, почуттів, вражень і емоцій, які здебільшого можуть відрізнятись від емоційно-чуттєвого сприйняття твору у перше читання. Подібну думку виголошують й інші методисти. Так, О. Дем'яненко продуктивним прийомом формування інтересу до читання в молоді теж вважає «повторне читання». Хоча варто зазначити, що вчена розширює межі цього прийому, наголошуючи на широкому «контекстуальному» тлумаченні. Читаємо: «Це і повторне читання тексту одного літературного твору, водночас – творів одного автора, приналежних до однієї національної літератури творів, історично та культурно співвіднесених» [10, с. 66]. Відтак стає зрозумілою позиція О. Дем'яненко щодо «удосконалення шкільних програм вивчення літератури з акцентами на історико-культурний і жанрово-стильовий відповідності літературних творів».

Із майбутніми філологами, з метою увиразнення сутності методичного прийому повторного читання художнього твору, на практичному занятті виконували такі навчальні дії. Перший крок – здобувачі вищої освіти твір перечитували індивідуально (про себе), наступний крок – цей же художній твір читали в голос, акцентуючи увагу на жанрових елементах, окремих епізодах, художніх деталях, авторській позиції, мовно-стилістичній організації тощо. Водночас рекомендували студентам «читати з олівцем», зокрема підкреслювати фрази, що привернули увагу, виносити коментарі на поля тощо. Після перечитування художнього твору були поставлені питання:

- Чи цікаво Вам було перечитувати художній твір?
- Чи під час повторного читання Ви побачили щось нове, звернули увагу на якісь деталі?
 - На які епізоди Ви звернули особливу увагу? Чому?
 - Як Ви вважаєте, чи виразне читання (артистичне) краще розкриває смисли художнього твору?
 - На Вашу думку, чи достатньо кратного читання для розуміння багатозначності художнього твору?

• Як Ви міркуєте, чи під час читання інтелектуальних текстів потрібне читання в третій, четвертий ... раз, щоб зрозуміти глибині підтексти художнього твору?

• Як Ви вважаєте, чи повторне читання розкриває викладові форми: розповідь, роздум, опис?

• На Вашу думку, чи повторне читання увиразнює індивідуальне мовлення персонажів?

• Після повторного читання справдилися Ваші читацькі очікування?

• Чи будете Ви рекомендувати Вашим рідним / друзям / колегам перечитувати художній твір?

Результати отриманих відповідей засвідчують важливість повторного читання, адже більшість здобувачів вищої освіти зазначили, що саме під час повторного читання розмірковували про багатовимірність художніх концептів, систему мовно-виражальних засобів, встановлювали асоціативно-сміслові зв'язки з іншими творами, осягали індивідуально-авторський стиль, проводили паралелі з сучасністю.

Особистий викладацький досвід засвідчує, що продуктивним методичним прийомом є синтез коментованого і повторного читання з проблемними питаннями. Так, повторне читання у поєднанні з проблемними питаннями формує у здобувачів вищої освіти мотивацію до самостійної інтерпретації твору, розвиває бажання досліджувати підтекст твору, удосконалює вміння аналізувати художні деталі, символи, образи, які, здавалося б, виконували другорядну роль у художньому тексті.

У розкритті проблеми читання слід зосередитись також на питанні читацької практики. Так, ще у 2007 р. Т. Чередник наголошувала, що «викладачам, що викладають літературознавчі дисципліни, потрібно працювати не над вирішенням питань розвитку та професіоналізації читацької діяльності студентів, а над формуванням основ їхньої читацької практики» [35, с. 235]. У цьому контексті дотримуємось думки, що ефективним є органічне поєднання етапу формування читацької діяльності та етапу розвитку вмінь читацької практики. Як наслідок, формування читацької діяльності здобувачів вищої освіти передбачає набуття необхідного читацького досвіду, розвиток читацької стратегії та читацького інтересу, що у сукупності створюють підґрунтя для формування особистісної читацької практики, яка є індикатором професійної майстерності майбутнього філолога. Проте необхідно враховувати той факт, що особливістю

сучасного процесу читання є паралельне використання паперових і електронних текстів. Відтак йдеться про наявність двох читацьких практик, а саме читання з паперового листа і читання з екрану комп'ютера. Зважаючи на сучасні реалії, постає питання огляду особливостей електронного читання.

Передусім зазначимо, що електронне читання принципово відрізняється від читання з листка. Спробуємо увиразнити цю специфіку.

1) Читання з паперового листка дає відчуття естетичної насолоди (палітурка книги, оформлення заголовків, різні шрифти, формат книги, художні ілюстрації, запах паперу і фарби тощо). Особливу увагу слід зацентувати на подарункових виданнях чи стародруках. Натомість електронне читання є цифровою обробкою текстів.

2) Електронне читання передбачає можливість перехресного читання двох і більше електронних текстів, але читання у паперовому варіанті такий формат ускладнюється.

3) Цифрове читання потребує відповідних технічних засобів: смартфон, комп'ютер, планшет. Відповідно електронний текст може бути доступний через Інтернет (веб-сторінка чи скачаний текст).

4) Електронне читання зорієнтовано на відео, аудіо, гіпертекст, зображення, що надають йому інтерактивності. Ілюстративний матеріал електронного видання значною мірою розширює спектр емоційно-чуттєвого сприйняття читачем. Натомість читання з паперового листка дає можливість погортати листки книги, зробити закладки (кольорові, маркером, олівцем, записати на полях власні міркування, нотатки тощо).

5) Паперовий текст статичний на відміну від електронного, адже є можливість змінювати розмір і шрифт тексту, його колір і розташування на сторінці.

6) Читання з паперового листка викликає у читача відчуття фізичної «присутності» книги (розташування на полиці, колір палітурки, кількість сторінок, формат книги, її вага, тримання в руках та інше), але цифрове читання такої фізичної опори не має.

7) Електронне читання передбачає постійне прокручування мишкою чи курсивом сторінок, що унеможливує для читача розуміння обсягу (довжини) тексту. Проте паперова книга має конкретні фізичні параметри.

8) Для електронного читання характерна доступність, компактність і зручність зберігання, адже велику кількість

електронних книг можна вмістити на один пристрій. Натомість паперова книга потребує значно більшого місця розташування.

9) Вартість електронної книги більша, ніж електронного видання.

Окреслені характеристики цифрового читання і читання з паперового листка дають підстави стверджувати про трансформацію процесу сприйняття і інтерпретації отриманої інформації. Слушно занотовує Г. Гич, що «цифровізація читання – природна стадія його розвитку, викликана еволюцією писемної культури і появою інформаційно-медійної писемності, яка і є основою комп'ютерної революції у світі взагалі і в освіті зокрема» [5, с. 57]. У практиці учнівського / студентського читання є два види читання: читання з метою отримання літературного досвіду (саме на цій практиці читання ми робимо акцент у нашій розвідці) і читання з метою отримання інформації. Цей вид читання передбачає поверхневе ознайомлення, швидке читання чи читання «по діагоналі» (скрімінг), пошук очима ключових слів, перелистування сторінок (скролінг). Подібна практика, безсумнівно, не сприяє глибокому сприйняттю художнього твору. Втім дотримуємось позиції, що за умови розвитку в учнів уваги до ключових слів, умінь вибудовувати систему питань, інтерпретувати інформацію, наводити аргументи, зіставляти і аналізувати різні факти, мотивації виокремлювати значимі текстові епізоди і фрагменти, знаходити головні і другорядні елементи, формувати читацький інтерес до авторських образів і відтворення учнями цих образів, поверхневе читання набуватиме ознак смислового, вдумливого читання. Окреслена проблема зорієнтована на пошук нового вектору науково-методичних розвідок. Так, для науково-методичної спільноти актуалізується проблема розробки і впровадження методів і прийомів дигітального читання у навчальний процес. У цьому контексті цікавими є студії Г. Гич [6–8].

Як бачимо, цифрове (дигітальне) читання поступово починає домінувати над паперовим читанням. Розмірковуючи про феномен цифрового читання та його роль у читацькій практиці молоді, провели опитування 35 здобувачів вищої освіти 4 курсу факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Анкета містили такі питання:

1. Естетично-художнє задоволення Ви отримуєте від гортання паперової книги чи електронної?

2. Ви частіше читаете паперову книгу чи електронну?

3. На семінарських / практичних заняттях із предметів літературознавчого циклу Вам краще працювати з паперовою

художньою книгою чи електронною?

4. На яку книгу (електронну чи паперову) Ви швидше витратити кошти?

5. Чи вважаєте Ви, що паперова книга є достойним і гарним подарунком?

Відповіді четвертокурсників на питання 1–2 анкети представлено у рисунку. Як бачимо, для 87% респондентів важливим фактором є естетично-художнє оформлення книги. Також здобувачі вищої освіти зазначали, що для них вагомого значення набуває фізичний контакт із книгою. Так, з-поміж студентів були й такі, хто дотримується так би мовити певної атмосфери процесу читання художньої книги: кава в улюбленій чашці, м'який плед, крісло-качалка у кімнаті, гойдалка на вулиці чи столик у затишному кафе. Саме така читацька атмосфера, акцентували студенти, значною мірою сприяє глибокому розумінню багатшаровості художнього твору, зануренню в етнокультурний світ, осягненню прихованих смислів, осмисленню змісту і форми художнього твору, його жанрової природи.

Відповіді на 2 питання анкети (рис.1) підтверджують поширення практики цифрового читання і формування нового типу читача – «цифрового». У коментарях до цього питання респонденти констатували, що вибір електронної книги зумовлений її доступністю, компактністю, можливістю копіювати і зберігати, дешевшою ціною порівняно з друкованим виданням. Крім цього, фонди бібліотек не завжди задовольняють їхні читацькі потреби й інтереси. Втім, доцільно зазначити, що ті, хто надав перевагу паперовій книзі, свій вибір обґрунтовували такими чинниками: читання електронної книги знижує їх увагу і викликає втому очей, не сприяє запам'ятовуванню прочитаного, заважає «прокручування» сторінок. Особливу увагу фокусували на потребі контролювати заряд пристрою.

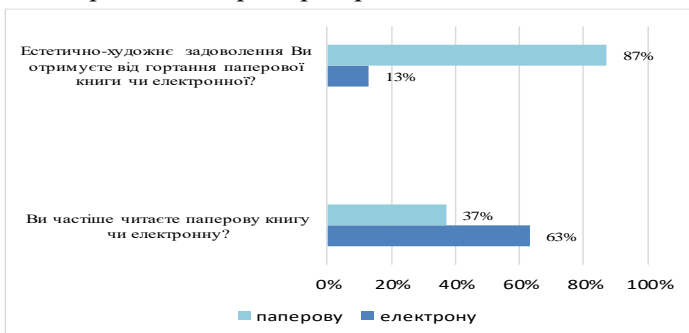

Рис. 1. Результати відповідей на питання анкети

Натомість, як бачимо з результатів опитування, на семінарських чи практичних заняттях 83% здобувачів вищої освіти надають перевагу роботі саме з паперовою книгою. Цікавим є факт, що розуміння потреби працювати в аудиторії з паперовим виданням прийшло до студентів поступово. Майбутні філологи суголосно стверджували, що на перших заняттях, користуючись електронною книгою, вони стикнулися з низкою недоліків: відсутність Інтернету в аудиторіях, низький заряд мобільного пристрою, неможливість швидко і дієво знаходити потрібні цитати у художньому творі, зачитувати окремі епізоди, монологи / діалоги персонажів, підтверджувати словами з твору свою думку чи міркування.

Професійний інтерес у нас викликали відповіді майбутніх філологів на 4 і 5 питання. Позитивно, що 65% респондентів упевнено констатували, що швидше витратять кошти на придбання паперової художньої книги, ніж електронного видання. Ці ж четвертокурсники зазначали, що полюбують ходити у ті книжкові магазини, адміністратори і менеджери яких дотримуються чіткості упорядкування книг, наявність великої пропозиції (тематичної, жанрової, цінової) книг українських і світових авторів, можливість за окремим столиком читати вибрані книги. Відповіді майбутніх філологів на 5 питання свідчать, що 82% вважають паперову книгу достойним і гарним подарунком. У коментарях четвертокурсники наголошували, що надають перевагу рідкісним виданням, а також книгам сучасних українських письменників.

Отже, отримані результати підтверджують реальні зміни у читацькій практиці майбутніх філологів.

На заняттях із курсу «Історія зарубіжної літератури» ми пропонували здобувачам вищої освіти написати / створити рекламу конкретного художнього твору. Наголошували, що реклама художнього твору повинна зацікавити потенційного читача прочитати цей твір, відтак текст реклами має викликати емоційно-чуттєве захоплення у слухачів. Наведемо окремі приклади реклами п'єси Ж.-Б. Мольєра «Міщанин-шляхтич».

«Ця комедія була написана як державне замовлення від короля Людовіка XIV, щоб висміяти турецьких послів. Проте автор перетворив цей твір на шедеврально соціально-побутову комедію-балет, в якій стало об'єктом сатири зовсім інше. В п'єсі з'єдналися різні види комічного, характерні риси класицизму та насиченість подій всього лиш за один день. Твір став популярним через

вистіювання і розкриття багатьох проблем того часу, такі як: освіта, соціальний статус, стосунки між батьками та дітьми, дружбу й кохання. Читаючи цю комедію, ви не тільки гарно та весело проведете час, а і опинитесь в глибинах часу класицизму» (Марта Б.).

«Для вашої уваги пропонується неймовірно цікава соціально-побутова комедія французького письменника Жана Батиста Мольєра «Міщанин-шляхтич», датована 17 ст. Вже тоді вона викликала величезне захоплення серед мільйонів шанувальників театру. Ця комедія є класичною, з елементами народного фарсу, античної комедії та комедії доби Відродження. Її замовив сам французький король Людовік XIV, який побажав висміяти турецькі придворні ритуали. Ви дізнаєтеся про те, як багатий буржуа Журден прагне потрапити до високого товариства. Основною ідеєю є сатиричне викриття людських вад, особливо лицемірної моралі аристократії. Незграбний пан приміряє на себе етикет шляхетства, у якому відображається позбавлену творчого духу буржуазну манеру «жити», надто брехливий стиль верхівки суспільства (як ми кажемо, аристократія). Приємного вам читання!» (Валентина Ш.).

«Комедія-балет «Міщанин-шляхтич» – сміливий і дуже вдалий літературний експеримент Мольєра, який користується незмінним успіхом у читачів та багатьох глядачів протягом декількох сотень років. Комедія-балет, класицистична комедія з елементами народного фарсу, античної комедії та комедії доби Відродження. Автор майстерно поєднав соціальний зміст із любовною інтригою. У захопливій розважальній формі, у творі згадано про людську гідність, про необхідність долати ниці пристрасті й зберігати за будь-яких обставин честь, розум і власну особистість. Вже з перших хвилин знайомства з головними героями та самим твором можна відчутти атмосферу минулих часів та поринути у незбагненні традиції та звичаї століття. Балетні номери не тільки не обмежують реалізму описуваних подій, але ще більше підкреслюють суть п'єси, повною мірою розкриваючи її проблематику. Цей твір настільки яскравий і незвичайний, що протягом багатьох років є однією з найпопулярніших п'єс у всьому світі. Тому поспішайте і не марнуйте час! Скоро ви зможете насолодитися чудовою п'єсою Мольєра під назвою «Міщанин-шляхтич» (Віталій Р.).

Виконання цього завдання, як демонструє викладацька практика, викликає активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів-філологів, а також значною мірою сприяє розвитку

креативних здібностей, творчого мислення й інтересу до читання художнього твору.

Упровадження компетентнісного підходу в практику сучасної школи вносить й корективи у шкільну літературну освіту, зокрема постає питання формування читацької компетентності учнів. У методиці навчання літератури є різні наукові позиції щодо визначення поняття «читацька (предметна) компетентність».

Наприклад, Н. Чепелева дотримується позиції, що читацька компетентність включає три основні блоки якостей, взаємодія яких забезпечує / не забезпечує ефективність. Так, мова йде про когнітивний (знання мови, якою написаний текст), комунікативний (реалізація діалогу з текстом), операціональний (техніка читання, читацькі навички, опанування прийомами читання) складники [34, с. 64–66]. Подібну думку виголошує й А. Фасоля. Читаємо: «Читацька (предметна) компетентність – це якість особистості, яка виявляється в готовності й здатності самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читацькою діяльністю знання і уміння для осягнення змісту художнього та публіцистичного тексту, налагодження діалогічної взаємодії з ним з метою розкриття авторського і творення особистих смислів» [33, с. 9]. Привертає увагу міркування Р. Кириченка, що робить наголос на наявності мінімального досвіду (практики) щодо читацької діяльності, який сприяє формуванню «уміння обирати оптимальну стратегію читання залежно від його цілей і завдань» [21, с. 123].

Аналіз змісту визначення дефініції читацька (предметна) компетентність демонструє, що вчені виокремлюють такі пріоритетні характеристики: знання, уміння та досвід у цій сфері діяльності. Крім цього, дослідники зазначають, що читацька компетентність у молоді формується, розвивається й удосконалюється, що виявляється у реалізації практичних умінь і навичок сприймати й інтерпретувати художній твір. На цьому аспекті фокусує увагу, наприклад, С. Паламар. Формування читацької компетентності простежується, слушно констатує методист, у «здатності до творчого читання, засвоєння художнього твору на особистісному рівні, вміння вступати в діалог «автор-читач», перейматися думками і почуттями героїв, відзначати і оцінювати переваги мови художніх творів, користуватися основними літературознавчими поняттями. Загалом читацька компетентність формується шляхом читання художніх творів, їхнього аналізу, відтворення елементів тексту, створення власних висловлювань тощо» [23, с. 31]. Процес формування читацької

компетентності, на думку С. Сафарян, включає такі компоненти: понятійна базова основа (історичні, філософські, історико-літературні, культурологічні знання); емоційно-ціннісна основа (особистісне ставлення / сприйняття культурної спадщини); операційна основа (вміння і навички самостійного аналізу художнього твору).

Цілком погоджуємося з думкою Н. Бондаренко, що читацька компетентність зорієнтована на взаємодію учнів із текстом на глибинному, інтерпретаційному рівні. Логічно, що компетентний читач повинен вміти «знаходити й пов'язувати інформацію з глибинних шарів тексту; критично оцінювати її; висувати власні гіпотези на основі прочитаного; застосовувати вичерпану з тексту інформацію в реальних життєвих ситуаціях» [3, с. 99].

Для нас дослідницький інтерес становить визначення читацької компетентності, що подає Т. Яценко, зокрема «читацька компетентність як предметна – це інтегрований результат навчальних досягнень учнів, пов'язаних із читацькою діяльністю, здатність до осмисленого набуття знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою темою та шкільним курсом літератури загалом, система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів, а також здатність до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях» [36, с. 195]. Як бачимо, вчена теж позиціонує думку, що читацька компетентність виявляється у конкретній практичній ситуації. Як наслідок, читацька компетентність – це, по-перше, підготовленість (теоретична, особистісна, емоційна, психологічна, практична) до читання художнього твору, по-друге, наявність умінь і навичок вступити із цим художнім твором у діалог з метою його осягнення та пізнання.

Отже, попри різноманітні варіації тлумачення суті поняття «читацька (предметна) компетентність» учені виокремлюють низку спільних ознак, зокрема розглядають із позиції діяльнісного підходу, акцентують увагу на тому, що це якість індивіда, яка дозволяє продуктивно взаємодіяти з художнім текстом, його оцінювати, інтерпретувати, зіставляти з життєвим досвідом тощо, вступати в діалог із художнім твором, висловлювати власну думку. Відтак читацька (предметна) компетентність майбутнього філолога – це складне професійне, інтелектуальне, особистісне утворення, яке розвивається та удосконалюється у процесі навчання у ЗВО та передбачає опанування комплексом знань, умінь і навичок повноцінно сприймати твори світового письменства, реалізовувати творчий підхід

до аналізу та інтерпретації художнього твору, зіставляти художні твори з творами рідної літератури, усвідомлювати національну самобутність, досягати єдності світового літературного процесу.

Формування читацької компетентності молоді зорієнтовано на використання різних методів, прийомів і форм організації. Наприклад, А. Сергієнко правомірно стверджує, що реалізація компетентнісного і особистісно зорієнтованого підходів відіграють вагомую роль у формуванні учня-читача. А. Сергієнко рекомендує на мотиваційному етапі уроку використовувати рольові ігри, літературні пазли, віртуальні музеї і театр, літературне читання: «Перед вивченням у 7 класі поезії Ліни Костенко “Крила” слід використати прийом критичного мислення “Кубування” (узяти звичайний куб, на гранях якого написано слова, що спонукають до дії: Назви. Поясни. Обгрунтуй! Аргументуй. Придумай. Поділися!), запропонувати дітям знайти відповіді на запитання: “З чого можуть бути крила? Про які крила може йти мова у поезії? А у людей можуть бути крила? Чи було у тебе відчуття, що у тебе з’являються крила за плечима? Після яких подій? І з чого ж у тебе такі крила: з щирості, щедрості, мрії чи сили волі? А у героїв твору?”» [27, с. 249]. Також методист слушно пропонує використовувати інтерактивний прийом «Синтез думок», роботу в перехресних групах, метод «РОФТ» (роль, отримувач, форма, текст), створювати рекламні ролики і літературні білборди, буктрейлери, презентації, колажі, летбуки, пазли, ментальні карти, картини, ілюстрації, віртуальні сторінки письменників у соціальних мережах, писати відгуки тощо.

Міркування про сутність проблеми читання у контексті сучасних реалій спрямовує хід наших думок до увиразнення питання читацької грамотності молоді. Ґрунтовні напрацювання з окресленого питання знаходимо у науково-методичних студіях Т. Яценко: «Специфіка формування читацької грамотності учнів у шкільному курсі літератури» (2021) [37], «Формування читацької грамотності учнів як новий орієнтир сучасної шкільної літературної освіти» (2021) [38], «Формування читацької грамотності учнів як психолого-педагогічна проблема» (2021) [39], «Формування читацької грамотності учнів у системі шкільної літературної освіти: психолого-педагогічний аспект» (2021) [40] та інших.

Методист фокусує увагу на тому, що «розроблення практичних аспектів формування читацької грамотності учнів у системі шкільної літературної освіти є одним із важливих пріоритетів її сучасного етапу розвитку» [36]. Правомірною є позиція Т. Яценко щодо потреби

тлумачити читацьку грамотність як педагогічну категорію. Від рівня розуміння і сприйняття тексту учнями залежить їх глибина конкретних предметних знань, набутих умінь і навичок і загалом результативність усього навчального процесу. Такий науково-методичний підхід визначає й сутність поняття читацька грамотність учнів, яке Т. Яценко розглядає як «інтегрований компонент навчальних досягнень учнів, сукупність яких можна диференціювати на предметні результати – наявність достатнього рівня володіння предметним навчальним матеріалом, формування досвіду його використання в нових навчальних і соціальних ситуаціях; метапредметні результати – сформованість вміння ефективно використовувати різні джерела інформації та об'єктивно оцінювати її достовірність і значущість, демонструвати досвід дослідницької проектної діяльності; особистісні результати – сформованість ціннісного ставлення до читання, удосконалення читацьких умінь і навичок, розвиток естетичного смаку, формування кола читання для особистісного розвитку» [39, с. 34].

Важливо, що Т. Яценко пропонує розглядати читацьку грамотність у кореляції з читацької діяльності. Виокремлення умінь читацької діяльності сприяло розумінню того, що «формування читацької грамотності на уроці літератури – це вміння працювати з художнім словом та уважно слідкувати за розвитком авторського задуму; розуміння підтексту твору; знаходження та осмислення інтертексту; розгляд літературного твору в контексті; критичне осмислення ідейно-художнього змісту твору; розвиток читацьких інтересів і читацької культури» [37, с. 196].

До вивчення питань читацької грамотності учнів звертається також О. Слижук. Погоджуємося з думкою методиста, що «читацька грамотність має бути постійною навичкою, яку особистість застосовує у своїй повсякденній діяльності протягом усього життя, працюючи з різними видами текстів, зокрема й літературними творами, медіатекстами, здійснюючи їх пошук, сприймання, інтерпретацію й оцінювання» [30, с. 90]. Безумовно, що у формуванні читацької грамотності ключову роль відіграють шкільні підручники з української і зарубіжної літератур, адже «сучасні шкільні підручники та інші навчальні матеріали з української літератури орієнтовані на практичне втілення рекомендацій PISA з розвитку читацької грамотності, адже читання як вид діяльності змінює свою специфіку в сучасному інформаційному технологізованому суспільстві» [31, с. 24]. У шкільному підручнику з української літератури для 5–6 класу

авторського колективу Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук знаходимо низку ефективних видів навчальної діяльності і завдань, що сприяють формуванню читацької грамотності учнів.

До увиразнення категоріального поля поняття «читацька грамотність» звертається Н. Бондаренко у статті «Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA – 2018» [3]. Детальний огляд змістового наповнення поняття грамотність, аргументування появи термінів медіаграмотність, (аудіо)візуальна грамотність, комп'ютерна грамотність, інформаційна грамотність, інформаційно-комунікаційна грамотність, опрацювання визначення читацька грамотність за PISA-2018, аналітичний аналіз матеріалів тестування PISA-2018 дало змогу вченій розширити змістове поле читацької грамотності. Так, Н. Бондаренко пропонує додати «здатність відмежовувати факти від думок; ставити доцільні запитання й адекватно відповідати на них; інтерпретувати закладені в тексті просторово-часові характеристики дійсності; трансформувати текстовий матеріал, здійснювати позиційні зміни, правки-переробки тексту; модифікувати прецедентні тексти, а основне – вчитися на взірцевих текстах будувати власні ефективні висловлювання [3, с. 101].

Вивчаючи питання вдосконалення читацьких умінь молоді, варто зосередитись на проблемі діалогічного прочитання художнього твору. Не втрачає своєї актуальності думка Н. Чепелевої, що діалог між автором і читачем є тим провідним механізмом у читанні літературного твору на смисловому рівні, що забезпечує синтез нового смислу, зіткнення смислових позицій, розкриття глибини авторського задуму тощо [34]. В. Братко, розвиваючи у своїх студіях цю думку, наголошує, що «діалог читача з літературним твором відбувається під час прочитання твору й проектується в широку панораму культурно-історичного процесу як діалог культур» [4]. Погоджуємось із міркуванням Г. Токмань, що діалогічне прочитання художнього твору «це не лише констатація самої природи процесу читання «штуки» (І. Франко), а й наша акцентуація на широких можливостях діалогу, декларування того, що пріоритетом аналізу твору стануть корелятивність, процесуальність, змінність, індивідуальний характер тлумачень, які дослідник оприлюднить у своїй розвідці» [32, с. 3].

Цікавими є запропоновані Г. Токмань діалогічні шляхи дослідження художнього твору: компаративне прочитання (зіставлення з іншими художніми та філософськими текстами), інтертекстуальне (віднаходження слідів попередників), контекстне

(уведення до певного поля – історичного, культурного, у якому даний художній текст є однією з реплік у полілозі). Як бачимо, формат діалогічного прочитання художнього твору налаштовує на контакт, уможлиблює пізнання іншої культури власне на основі діалогу, допомагає об'єктивній оцінці фактів, подій і явищ, увиразнює самобутність рідної культури і літератури.

Отже, діалогічний підхід до викладання літератури сприяє зростанню в студента почуття відповідальності за своє сприйняття, емоції та враження від художнього твору, підвищенню ефективності роботи над твором, актуалізує здатність особистості до усвідомлення унікальності національної літератури й ідентифікації себе у полікультурному соціумі.

Осмилюючи сутність читацької діяльності сучасної молоді, варто розглянути питання читацької потреби і читацького інтересу. Цілком зрозуміло, що формування читацького інтересу передусім має психологічне підґрунтя, адже визначає потребу окремої людини розширити горизонт власного естетичного задоволення, пізнати навколишній світ за допомогою художнього слова. Закономірно, що читацький інтерес не може бути хаотичним чи спонтанним, адже для нього притаманно розвиток і послідовність. Має рацію О. Слижук наголошуючи, що «читацька потреба виступає активною рушійною силою для її здійснення й проходить стадії свого формування від потреби в емоційному насиченні, через потребу в співпереживанні та співучасті, до потреби в осмисленні художнього твору з метою перетворення себе самого» [28, с. 8]. Такий підхід ученої спрямовує нас резюмувати, що організація читацької діяльності учнів / здобувачів вищої освіти перебуває у прямій залежності від формування їхньої потреби читання. У цьому контексті привертають увагу результати опитування старшокласників запорізьких шкіл, проведеного студентами філологічного факультету Запорізького національного університету під час педагогічної практики впродовж 2012–2015 років, що представлені у статті О. Слижук «Особливості читацьких інтересів сучасних підлітків» [29, с. 139]. До кола читацьких інтересів підлітків увійшли класичні твори шкільної програми, що розкривають психологію людських взаємин, наприклад, «Земля» Ольги Кобилянської, «Лісова пісня» Лесі Українки, «Місто» Валер'яна Підмогильного, «Україна в огні» Олександра Довженка, «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда. З-поміж читацьких уподобань вагоме місце займають твори сучасних українських письменників, зокрема «Не такий» Сергія Гридіна, «Новенька та інші

історії» Оксани Сайко, «Абсолютно нецілована» Ніни Е. Грьонтведт, «Гармидер у школі» Джереми Стронга та інші. Не обминають своєю увагою підлітки й твори, читання яких викликає сильні емоції і почуття. Наприклад, «Ангел для сестри» Джоді Піколт, «Дівчинка на кулі» Ольги Слоньовської, «Вітер з-під сонця» Оксани Луцевської, «140 децибелів тиші» Андрія Бачинського, «Метелики в крижаних панцирах» Оксани Радушинської. Подібні дослідження дають змогу стверджувати про розмаїтість читацьких інтересів сучасної молоді, що формуються і розвиваються під впливом викликів цифрової доби, соціальних чинників, психологічних особливостей певної вікової категорії учнів.

Розкриття проблеми читацької потреби скеровує наш дослідницький вектор до питання «читацьких реакцій». О. Дем'яненко правомірно стверджує, що в організації читацької діяльності доцільно акцентувати увагу, насамперед, на «образі учня-читача, адже саме він зі своєю здатністю до емпатії, умінням яскраво уявляти художні образи твору, розуміти й сприймати художнє слово автора, критично сприймати прочитане з огляду на власний життєвий досвід та інформаційну компетентність є «головним героєм» справжнього творчого дійства, назва якого – «урок світової літератури» [10, с. 65]. Багаторічний досвід роботи зі студентською молоддю дає змогу говорити, що проблема активізації «читацьких реакцій» також посідає вагоме місце. На жаль, маємо констатувати, що з-поміж майбутніх філологів зустрічаються й такі, для яких читання художнього твору сприймається лише як обов'язковий компонент мовно-літературної освіти. Читацьку діяльність студентів цієї категорії можна описати формулою «читаю = знаю – маю оцінку = отримую диплом». Беззаперечно, у таких випадках актуалізується питання внутрішньої мотивації до читання. Внутрішня мотивація ґрунтується на пізнавальній потребі, виникненні інтересу до предмету, прагненні бути лідером, досягненні власного успіху, формуванні професійного іміджу тощо. Відтак, внутрішні мотиви для здобувача вищої освіти є глибоко особистісними і важливими, адже зумовлені передусім власною потребою і бажанням реалізувати свої творчі здібності.

Т. Бабійчук, розмірковуючи над цим питанням, рекомендує використовувати рольові ігри, які «дозволяють студентам відчувати радість пізнання, стимулюють до самостійного навчання, розвивають волюву та емоційні сфери, формують естетичні смаки» [1, с. 248]. Методист виокремлює такі види рольових ігор: діалог, інтерв'ю, прес-конференція, міні-інсценізація. На практичних заняттях із курсів

«Історія української літератури», «Історія зарубіжної літератури» у ЗВО, враховуючи вікову категорію, читацький інтерес аудиторії, художньо-естетичний зміст твору, уявний діалог зі письменником / літературознавцем / художником чи героєм, підготовка відповідних питань, розподіл функціональних обов'язків, опрацювання додаткових літературознавчих і історико-літературних джерел значною мірою сприятимуть відкриттю / пізнанню художнього твору, постаті митця, зануренню в культурну добу, розумінню літературних процесів.

З'ясовуючи питання значення внутрішньої мотивації до читання, доцільно звернутись до літературознавчих есе Р. Семківа «Як читати класиків» (2018) [26]. Переконані, що ознайомлення з оригінальною концепцією «читання класиків» кандидата філологічних наук, доцента Національного університету «Києво-Могилянська академія», письменника, літературознавця, літературного критика, перекладача, видавця допоможе молоді сформувати внутрішню мотивацію до читання, посилити інтерес до художнього слова, вибудувати власну читацьку стратегію, зрозуміти важливість гуманітарної освіти, відчути естетичну насолоду від процесу читання.

Варто зосередити увагу на міркуваннях Р. Семківа, що представлені у частині «Від вдумливого читання до creative reading». Увиразимо основні положення цього параграфу:

- швидке читання майже повністю вбиває стиль;
- важлива атмосфера читання;
- насолоджуйтесь кожним рядком;
- вчіться активному читанню;
- використовуйте читацькі щоденники;
- спробуйте себе у творчому читанні.

Читач цієї книги має змогу не лише знайти думки про силу літератури, про «могутність і проникливу силу читання, що є найдавнішою доступною всім і кожному машиною часу» та досягнути багатство художнього слова, адже «доки кіно долає межу між третім та четвертим вимірами, художнє слово вибухає в нас у головах міриадами образів та асоціацій, які нам навіть не треба бачити чи чути – вони вже всередині нас», але й скористатись продуктивними і цікавими рекомендаціями щодо формування інтересу до читання художньої книги. Молодим людям рекомендуємо ознайомитися з причинами, які визначають потребу читання:

- читання дозволяє відпочити елегантно;
- читання буде нам позитивний соціальний імідж;
- читання дає психологічну рівновагу;

- читання допомагає порозумітися;
- читання є шляхом самовдосконалення.

Працюючи зі студентською молоддю, ми просили до окреслених причин додати інші. Так, майбутні філологи увиразнювали такі:

- читання розкриває прихований творчий потенціал;
- читання надає впевненості у собі;
- читання рятує від самотності або дає можливість побути на одинці;
- читання дарує кожен раз ще одне життя;
- читання дає змогу подорожувати у часі та просторі;
- читання дає можливість пізнати інші культури;
- повторне читання дає змогу зануритись в етнокультурний, географічний, кліматичний, історичний простір.

Варто зазначити, що повномасштабна війна на території України, тотальне знищення українських міст, мільйони зруйнованих життів українців, руйнування військової, оборонної, транспортної інфраструктури змінюють ставлення молоді до читання художньої книги. Під час спілкування зі студентами ми помітили, що багато з них почали справедливо висловлювати думку, що читання художньої літератури (особливої історичної прози) допомагає розібратись у сучасних подіях (25%), зрозуміти історичний розвиток українського народу (21%), осягнути національну ідентичність (27%), простежити традиції українського козацтва – сучасного воїна-визволителя (27%).

Слід також зазначити, що в умовах воєнного стану придбання української книги почали розглядати як один із варіантів донатів для ЗСУ. Наприклад, факультет східних мов Київського університету імені Бориса Грінченка до Дня захисників і захисниць України провів благодійний розіграш «Книжки читай, ЗСУ допомагай».

У контексті проблеми активізації читацьких реакцій і формуванні внутрішньої мотивації читати книги звернемо увагу на проєкт «Мобілізація слів», який на початку російсько-української війни започаткував факультет філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. «Мобілізація слів» передбачає читання, цитування класиків української літератури і сучасних авторів, презентації власних творів письменниками-початківцями-студентами цього факультету. Учасниками проєкту є також молоді, але вже добре знані у краї, письменники-випускники факультету: Ю. Вітяк, Ю. Завадський, Ю. Матевощук та інші (рис. 2).

Рис. 2. Проєкт «Мобілізація слів»

У формуванні читацького інтересу молоді на сучасному етапі значну роль відіграють літературні фотореконструкції українських письменників (рис. 3). Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Ліна Костенко та інші митці слова у військовій формі наших воїнів-захисників рядками своїх поезій закликають відстоювати українську землю, боронити нашу свободу і незалежність.

Рис. 3. Літературні фотореконструкції українських письменників

Беззаперечно, що подібні проекти, акції, літературні фотореконструкції формують читацький інтерес молоді, викликають потребу познайомитися з творами українських митців.

Вивчаючи питання специфіки читання художнього твору, доцільно зосередитись й на понятті читацька культура. Цілком зрозуміло, що ставлення молоді до книги суттєво змінилося. Варто констатувати, що молоді читачі не завжди задовільнені запропонованими шкільними програмовими творами та бібліотечними фондами. Слушною є думка О. Гоголенко: «Для того, щоб кожен зміг полюбити читання та прагнув читати все життя, в країні повинна функціонувати цілісна інфраструктура підтримання читання та грамотності, має забезпечуватися зв'язок навчальних закладів, бібліотек, книжкових видавництв, книгорозповсюджувачів і, звичайно, письменників» [9, с. 44].

Розмірковуючи про сутність поняття «читацька культура», варто звернутись до праць науковців-методистів. У цілому методисти увиразнюють такі пріоритетні ознаки читацької культури: частина загальної культури людини; здатність сприймати і розуміти прочитаний текст; уміння співвідносити прочитане із власним життєвим досвідом; уміння висловлювати власну думку щодо прочитаного. Наприклад, О. Каніболоцька подає таке визначення: «Читацька культура – це діалектична єдність емоційно-естетичних почуттів, свідомості та діяльності. І саме читацька культура проявляється під час активного спілкування з літературою, що дозволяє читачу повноцінно, багатогранно сприймати, інтерпретувати й оцінювати прочитане» [19, с. 193]. А. Карнаухова натомість акцентує

увагу насамперед на читацьких уміннях і навичках, зокрема «Читацька культура – це сукупність знань, умінь та почуттів читача, які дозволяють йому повноцінно та самостійно засвоювати інформацію» [20, с. 77]. Цікаве визначення читацької культури пропонує В. Балюк: «Читацька культура – це складне інтегративне утворення особистості, що має такі складові, як: потреба в читанні та стійкий інтерес до даного процесу; читацька ерудованість, здатність до сприйняття літературного твору на рівні аналізу; певний рівень сформованості читацьких умінь, розвитку культурного спілкування учня з книгою; повноцінне сприймання прочитаного твору; уміння визначати тему та головну думку тексту, його призначення...» [2, с. 59].

З-поміж багатьох дефініцій цього поняття методологічно близьким нам є визначення О. Ісаєвої, зокрема це «складова частина загальної культури особистості, комплекс знань, умінь і почуттів читача, що передбачає свідомий вибір тематики читання, його системність з метою повноцінного і глибокого сприйняття та засвоєння літературного тексту» [11, с. 5].

Студіювання сучасних психолого-педагогічних досліджень дало змогу уточнити змістове наповнення поняття «читацька культура майбутнього філолога». Читацьку культуру розглядаємо як складову загальної культури майбутнього вчителя-філолога, що передбачає високий рівень сформованості читацьких умінь і навичок: вибудовування індивідуальної стратегії читання; потребу в читанні і стійкий інтерес до читання художньої книги; читацьку ерудицію, виразність читання; здатність до сприйняття, аналізу й інтерпретації різних за жанром, темою, проблематикою національних та інонаціональних художніх творів; володіння теоретико-літературним матеріалом із метою пізнання літературного твору; осмислення самобутності національної літератури; створення власної інтерпретації художнього твору.

У формуванні читацької культури майбутнього філолога виокремлюємо такі рівні: базовий, середній, високий. Охарактеризуємо кожен із рівнів.

1) Для базового рівня притаманно усвідомлення особливості художньої літератури як виду мистецтва; відсутність здатності самостійно обирати художній твір для читання; володіння первинними знаннями із курсів вступу до літературознавства і теорії літератури, історії української / зарубіжної літератур; вміння частково оперувати цими знаннями; опанування елементами аналізу художнього твору.

2) Середній рівень передбачає бажання виробити власну читацьку стратегію; володіти середнім рівнем знань із вступу до літературознавства і теорії літератури, історії української / зарубіжної літератур, літературної критики; вміння опрацювати і використовувати історико-літературні праці, систему теоретичних понять під час аналізу художнього твору. Середній рівень характеризується також наявністю читацької ерудиції; розумінням специфіки національно-культурної моделі поведінки персонажів художнього твору; особливістю національно-побутового контексту життя персонажів художнього твору; порівнянням національної картини світу з Іншою.

3) Для високого рівня характерні вибудована власна читацька стратегія; володіння високим рівнем теоретичних знань із теорії літератури, історії української / зарубіжної літератур, літературної критики; вміння застосовувати творчий, оригінальний підхід до аналізу й інтерпретації художнього твору; самостійний вибір методів, прийомів і видів реалізації аналізу художнього твору; здійснення різних видів літературного аналізу; порівняння художніх творів на рівні композиції, предметної і мовної зображеності.

Отже, огляд проблеми читання художньої літератури у контексті сучасних реалій демонструє, що формування читацького інтересу молоді залежить від ефективної організації читацької діяльності, використанні різноманітних методів і прийомів, урахуванні читацьких інтересів і потреб, зміни формули читання: читаю (критично сприймаю) → міркую → піддаю сумніву → перевіряю → зіставляю → аналізую → даю оцінку (пізнаю себе і навколишній світ).

Література

1. Бабійчук Т. В. Рольові ігри на заняттях української літератури в педагогічному коледжі як засіб мотивації до читання художніх творів. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 17 травня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т.О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 247–251.

2. Балюк В.Є. Формування читацької культури старшокласників на уроках української літератури. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. № 1. С. 57–61.

3. Бондаренко Н. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA – 2018. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 95–103.

4. Братко В. О. Культурологічний принцип вивчення української літератури в основній школі. *Наукові записки Ніжинського державного*

університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 7. С. 114–117.

5. Гич Г. М. Нова читацька практика учні в у технологічному полі сучасної шкільної освіти. *Вересень. Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал*. 2021. № 4 (91). С. 55–66. doi: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.06>

6. Гич Г. М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 4. С. 188–191.

7. Гич Г. М. Учні Нової української школи як носії «нової грамотності» і суб'єкти освітнього процесу. *Мистецтво та освіта*. 2019. № 1. С. 5–7.

8. Гич Г. М. Читання учнів «нової грамотності» і традиції пояснювального читання Костянтина Ушинського. *Вересень. Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал*. 2020. № 1 (84). С. 23–30.

9. Гогуленко О. П. Вплив засобів масової інформації на формування читацької культури підростаючого покоління. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 38. Том 3. С. 41–44.

10. Дем'яненко О. О. Активізація «читацьких реакцій» учнів у процесі вивчення світової літератури як чинник формування цілісного уявлення про художній твір. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2011. Випуск 29. С. 64–68.

11. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2004. 40 с.

12. Ісаєва О. О. Формування сучасного читача засобами медіаосвіти. *Всесвітня література в школах України*. 2013. № 2. С. 5–10.

13. Ісаєва О. О. Креалізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. [Електронний ресурс]. 2014. Доступно: media.ipro.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2014/.../isaeva_kreolizovanyj_tekst.

14. Ісаєва О. О. Читання художньої літератури в сучасному світі: реальність чи утопія? *Всесвітня література в школах України : щомісяч. наук.-метод. журнал*. 2015. № 9 (411). С. 2–6.

15. Ісаєва О. О. Вивчення літератури в цифрову епоху: про реалії сьогодення і перспективи в майбутньому. *Всесвітня література в школах України*. 2016. № 1 (415). С. 3–8.

16. Ісаєва О. О. Особливості вивчення літератури в цифрову епоху. *Зарубіжна література*. 2016. № 1(761). С. 5–10.

17. Ісаєва О. О. Виклики сучасності і шкільна літературна освіта в Україні: у пошуках відповідності. *Актуальні проблеми професійної підготовки*

студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі : зб. ст. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2017. Вип. 1. С. 29–37.

18. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 224 с.

19. Каніболоцька О. А. Формування читацької культури старшокласників у процесі аналізу художніх текстів. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 82. Т. 1. С. 192–195.

20. Карнаухова А. В. Формування читацької культури сучасного вихователя. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2. (43.2). С. 76–79.

21. Кириченко Р. В. Формування читацької компетентності у студентів. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2011. Випуск 2. С. 121–134.

22. Листвак Г. Б. Дослідження читання в Україні: результати і значення. *Наукові записки Української академії друкарства. Серія: Соціальні комунікації*. 2015. № 2. С. 84–90.

23. Паламар С. П. Навчання української літератури в 5 класі на засадах компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі : посібник. Київ : ВД «Сам», 2017. С. 29–38.

24. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/> (дата звернення 14.10.2021).

25. Сафарян С. І. Формування читацької компетентності учнів з урахуванням основних принципів рецептивної естетики. *Кременецькі компаративні студії*. 2021. Випуск XI. С. 214–225.

26. Семків Р. А. Як читати класиків. Київ : Пабулум, 2018. 288 с.

27. Сергієнко А. А. Формування в учнів читацької компетентності на особистісно зорієнтованих уроках української літератури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 05. Педагогічні науки: реалії і перспективи*. 2019. Випуск 67. С. 247–251.

28. Слижук О. А. Методика організації читання діяльності старшокласників у процесі вивчення епічних творів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 2003. 20 с.

29. Слижук О. А. Особливості читацьких інтересів сучасних підлітків. *Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва «Література. Діти. Час»*. Вип. VI : матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Українська література для і про дітей: історичні здобутки й тенденції розвитку» (11 жовтня 2016 року). Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка». 2016. С. 139–144.

30. Слижук О. А. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XII: Якісні дослідження для покращення життя людини. Конін – Ужгород – Перемишль : Посвіт, 2022. С. 90–91.

31. Слижук О. А. Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах : матеріали міжнародної науково-практичної

конференції, м. Київ, 29–30 квітня 2022 р. Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. 2022. С. 24–27.

32. Токмань Г. Л. Екзистенціально-діалогічне прочитання художнього тексту: Вибрані студії. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. 336 с.

33. Фасоля А. М. Літературна освіта: компетенції, компетентності, зуні. Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі: посібник. Київ : ВД «Сам», 2017. С. 8–29.

34. Чепелева Н. В. Технології читання. Київ : Главник, 2004. 91 с.

35. Чередник Т. П. Виконання методично спрямованих завдань як етап підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури для формування читацької діяльності учнів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2007. № 2. С. 233–238.

36. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 3 (326). С. 194–202.

37. Яценко Т. О. Специфіка формування читацької грамотності учнів у шкільному курсі літератури: *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. Том X: Ефекти участі в розвитку науки та освіти на відстані Посвіт. Конін, Польща – Ужгород, Україна – Херсон, Україна. 2021. С. 196–197.

38. Яценко Т. О. Формування читацької грамотності учнів як новий орієнтир сучасної шкільної літературної освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОППО*. 2021. № 4(46).

39. Яценко Т. О. Формування читацької грамотності учнів як психолого-педагогічна проблема. *Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 12 березня 2021 р). Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. Дніпро. 2021. С. 34–36.

40. Яценко Т. О. Формування читацької грамотності учнів у системі шкільної літературної освіти: психолого-педагогічний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 05. Педагогічні науки: реалії і перспективи*. 2021. Том 2. №5. С. 214–218. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.46>